

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A család, mint elsődleges szocializációs színtér
a bűnelkövetővé válás vonatkozásában**

Szerző: dr. Szabó Bernadett

Ózd, 2017. június 14.

„Az ember születik valahol. Az a család. Meglát valakit, úgy érzi, hogy szereti, összeköltözik vele egy födél alá, s gyermekei lesznek. Ez a család.

(Wass Albert - A funtineli boszorkány)

I. Elméleti alapvetés

Ha egyszerűen akarjuk meghatározni a család fogalmát, akkor a következőt mondhatjuk: a családot más csoportoktól az különbözteti meg, hogy különmemű személyekből áll, akik különböző (legalább két) generációhoz tartoznak. A család reprodukálja önmagát; vagyis nem új tagok fölvétele révén egészül ki, hanem „önerőből”.

A jelenlegi jogi szabályozás (a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:96. § (1) bekezdése) szerint egyenesági rokonság azok között van, akik közül az egyik a másiktól származik. szociológiai értelemben vett csoportnak az egyik jellemzője, hogy legalább két generáció él benne együtt.

A szociológiai megközelítés elsősorban a család szerkezetéből indul ki. Ha csak két generáció (szülők, gyerekek) él együtt, akkor családmagról, vagyis nukleáris családról beszélünk. Ha kettőnél több generáció él együtt (főleg faluhelyen), akkor nagycsaládról van szó.

Természetesen előfordul, hogy sem kis-, sem nagycsaláddal nem találkozunk tiszta

formában.

Az elvált szülőt, aki egyedül neveli gyermekét, családtöredéknek¹ hívjuk. A következőkben - vázlatosan - ezekről a családtípusokról lesz szó.

I. 1. Nukleáris család

Családmagnak, vagy nukleáris családnak a szülőket, tehát az apát és az anyát, valamint a gyermekeket nevezzük.

Nem szabad elfeledkezni arról, hogy a nukleáris család már önmagában is csökkentette az intenzív sokoldalú kapcsolatok lehetőségét, amely magával hozta a családok és családtagok esetleges elmagányosodásának problémáját is.

I. 1. 2. Többgenerációs család és a nagycsalád

Napjainkban különbséget kell tenni a többgenerációs és a nagycsalád között. A többgenerációs családok többsége ma elsősorban a szülőkkel együtt élő fiatal házaspárok, illetve kisebb számban fordul elő az olyan típus, amelyben idős szülő költözik felnőtt házaspárhoz rendszerint akkor, ha az idős ember gondozása nem oldható meg másképpen, vagy ha az egyik szülő halála esetén a másik egyedül magára marad. A nagycsaládnak pedig a kettőnél többgyermeket nevelő családot tartják.

A nagy-, illetve többgenerációs családhoz való tartozás számos olyan

1(Kozma, 1999, 125-126. p.).

élménnyel gazdagítja a gyermek szocializációját, melyre nem is számítunk: a gyermeknek egy ilyen családban több lehetősége van szembesülni az együttműködés, a tolerancia értékének átélésére. Egy jól működő nagy-, illetve többgenerációs családban a családtagok több személytől kaphat támogatást, megerősítést; és a családtagok interakciós terepei is jóval bővebbek lehetnek. Mindezen pozitívumok mellett nem szabad elfeledkezni a nehézségekről sem.

A több gyermeket nevelő családoknál gyakran megfigyelhető a biztonságot nyújtó gazdasági háttér hiánya, az anyagi nehézség, a lakáskörülmények nem megfelelő volta.

Természetesen itt is különbséget kell tenni azok között a családok között, amelyek önként és tudatosan vállalják fel a több gyermek nevelését, és biztosítani tudják számukra mind a biztonságot nyújtó anyagi hátteret, mind pedig a szeretetteljes és biztonságot családi légkört, illetve azok között, akik számára a gyermekvállalás egy anyagi forrási lehetőség. A nagycsaládban sokkal határozottabban jelen van az alkalmazkodás szükséglete, mint a kiscsaládban.

Megfigyelhető, hogy nem mindegy a nagycsaládon belül az sem, hogy hányadik gyermekként született meg: szép példáit láthatjuk némely nagycsaládban annak, hogy az idősebb testvérek korán megtanulnak gondoskodni a fiatalabbakról, gyakran mély szeretetet és ragaszkodást tapasztalhatunk az idősebb és a fiatalabb testvérek között.

A több generáció együttélése során a leggyakrabban a generációk felfogása,

életvitele közötti különbségek merülnek fel problémaként. Ennek feloldása komoly kompromisszumra való törekvést feltételez a családtagoktól. Nehézségként merülhet fel, hogy ez az együttélés gyakran kényszerből - lakáshiány, a beteg szülő ellátása miatt - történik meg, a család nem tudatosan és önként vállalja fel.

I. 1. 3. Egyszülős család vagy családtöredék

Egyszülős családról, vagy családtöredékről abban az esetben beszélünk, amikor a szülő egyedül neveli gyermekét. 1970 óta folyamatosan emelkedik az egyszülő családok aránya. Természetesen az egyszülős családdá válás okai között is van különbség: a leggyakoribb a válás miatt esett szét a család, de valamelyik szülő halála, vagy már a gyermek születésekor az apa hiánya is vezethet ahhoz, hogy a gyermek egyszülős családban nevelkedjen.

Az egyszülős családoknak kisebb százalékát teszi ki az a forma, amikor az apa egyedül neveli gyermekét, hiszen még a mai napig is a bíróság gyakorlata szerint általában az anyának ítélik a gyermekek nevelését és gondozását. Az egyszülős családban nevelkedő gyermekek szocializációjával kapcsolatban joggal felmerülhet a kérdés, vajon mennyire kerül hátrányosabb helyzetbe az egyszülős családban nevelkedő gyermek a teljes családban nevelkedő gyermekkel szemben?

E kérdés megválaszolása igen nehéz feladat, hiszen gyakran szembesülünk azzal, hogy a látszólag teljes, de diszfunkcionálisan működő családban nevelkedő gyermek sokkal rosszabb helyzetben van, mint például az édesanyával kiegyensúlyozott, biztonságot közvetítő légkörben élő gyermek. Azonban mégis vannak

olyan területek, amelyek miatt az egyszülős családban élő gyermekek esetleg hátrányos helyzetbe kerülnek, mint például:

- × *Az egyszülős családok lakáskörülményei általában kedvezőtlenebbek, mint a párkapcsolatban élőgyermekes családoké.*
- × *Hiányzik a szocializációjából az egyik szülői minta (apa vagy az anya szerep).*
- × *A gyerekeknek nincs mindkét szülővel bensőséges és rendszeres kapcsolata.*
- × *Gyakran a hiányzó szülőcsaládjával is megszakad a kapcsolat.*

Az egyszülős családok jelenléte társadalmunkban szinte mindennapi jelenséggé vált, amelyet sokan napjaink családmódelkjének válságjelenségeként értelmeznek. De mi is jellemzi a 21. század családját?

II. A mai magyar családmodell

Bármekkora hangsúlyt kapnak azok a nézetek, miszerint a család válságban van, ez így nem fedi a valóságot. Kétségtelen ugyan, hogy olyan változások történtek, melyek a hagyományos értelemben vett család jelenlegi helyzetét átalakították, így esetlegesen a „hagyományos-konzervatív” családi modell válságjelenségeként is értelmezik a következő jelenségeket:

- × *A házassodási hajlandóság változása: a 80-as évektől kezdve megfigyelhető,*

hogy egyre feljebb tolódik a házassági életkor, amely egyrészt összefüggésben áll a nők iskolai végzettségének emelkedésével, másrészt pedig a munkába állás időbeli kitolódásával. A házasságnak mint preferált párkapcsolatnak a háttérbe szorulása a gazdasági tényezőkkel is összefüggésbe hozható, a nők munkába állásával gazdasági kiszolgáltatottságuk csökkent, illetve a társadalomban kialakult egy olyan réteg, amelyik „megengedheti” magának, hogy az egyedülálló család állapotot válassza. A társadalom másik végpontján pedig az önálló keresetnélküli pályakezdő fiatalok nem merik felvállalni a családalapítást önálló egzisztencia hiánya miatt.

- × A társadalomban az élettársi kapcsolat megítélése sokat változott: ugyan egyre inkább elfogadottabbá vált, de fontos kiemelni, hogy ez az együttélési forma arra is utal, hogy a benne élők a házastársi kapcsolatnál nagyobb mértékben meg akarják őrizni függetlenségüket.
- × Elterjedtek a házasságkötés nélküli együttélési formák.
- × A válások száma folyamatosan növekszik
- × A gyermekvállalási kedv csökken: napjainkban egyre inkább jellemző, hogy a fiatalok a gyermekvállalás költségeit összevetik a családi jövedelemmel, akkor vállalkoznak gyermeknevelésre, ha biztosítottnak érzik a neveltetéséhez szükséges anyagiakat.

× *A házasságon kívüli nemi kapcsolatok elterjedése.*

Összességében azt mondhatjuk, hogy valóban vannak a jelenlegi családmodellnek funkcionális válságjelenségei, de inkább a család intézményének átalakulásáról beszélhetünk. A családról való megváltozott gondolkodás eredményeképpen egyre inkább előtérbe kerül az a szemléletmód, hogy a családot egy nyílt dinamikus rendszerként fogják fel, melyen belül érzékelhetjük egyrészt a család funkcionak, másrészt a családtagok szerepének megváltozását.

II.1.1.A család - egy kérdőív tükrében

Az ELTE BTK Nyelvészeti Doktori Iskola Szláv Nyelvészeti Programjának hallgatói Bańczerowski Janusz professzor vezetésével felmérést készítettek a család fogalmáról. A kérdőívet nemcsak a fővárosban élőkhez, hanem több vidéki város és falu lakóihoz is eljutatták nemtől, korosztálytól és végzettségi szinttől függetlenül. A kérdőíveket a válaszadók maguk töltötték ki, a kérdések szabad asszociáción alapuló nyitott kérdések voltak. Legtöbb esetben egyszavas válaszok érkeztek, a megkérdezetteknek a családról leggyakrabban az anyagi, érzelmi biztonság jutott eszükbe. Nagy százalékban szerepelt a feltétel nélküli, kölcsönös szeretet, támaszt, segítséget, védelmet jelentő kifejezés is. A család sokak számára az összetartozást, a boldogságot, örömet, a nyugalmat, megértést szimbolizálja, és voltak, akik az otthonnal kapcsolták össze. Sokan a családtagokkal azonosították: apa, anya, gyerekek, nagyszülők, párom, gyerekeim, vérségi kapcsolatban lévő hozzátartozóim; illetve közösségként jellemezték, amelyben nevelkedünk, tanulunk; életközösség, amelyben értékeket kapunk. A pesszimista válasz 1 százalékban jelent meg, a „semmit” válasz képében.

A „Milyen a tipikus magyar család?” kérdésre a legtöbb válasz negatív volt: elvált, csonka, veszekedős, pénzcentrikus, nincs idő egymásra, rohanó, feszült, ideges, eladósodott, szegény, panellakó, részeges. A pozitív értékelések között szerepelt az összetartó, szorgalmas, dolgozó kifejezés. Van, aki szerint attól tipikusan magyar, hogy magyarul beszél, magyar ételeket fogyaszt, magyar tévét néz; illetve szereti a csípős ételeket. Arra a kérdésre, hogy milyennek látják az ideális családot, a legtöbb válaszban szerepelt a szerető, harmonikus, boldog, gazdag, összetartó, segítőkész fogalom. A válaszadók 15 százaléka szerint az ideális család: anya, apa, gyerekek, néhányuk szerint pedig idetartozik a kutya, macska és egyéb háziállat is.

A kérdőívben arra is kíváncsiak voltak, milyen dal, vers, közmondás vagy szólás jut eszükbe a családról. Arany János Családi körét említette a megkérdezettek 52 százaléka, és többen megjelölték József Attila Mama című versét is. Zelk Zoltán Este jó, este jó című versét a megkérdezettek 9 százaléka, József Attila Altatóját pedig 3 százalék érezte ide illőnek. A közmondások, szólások közül a „Nem esik messze az alma a fájától” variánsait a válaszadók 6 százaléka, a „Mindenhol jó, de legjobb otthon” szólást pedig 5 százalékuk választotta.

III. A család - egy konkrét ügy tükrében

Józsika ügye a gyerekvédelmi csoporthoz tavaly áprilisban került az iskola jelzése alapján, a magatartási és tanulási panaszok mellé hosszú bűnlajstromot is mellékelve. Ezen bolti lopások szerepeltek, de súlyosabb dolgok is, például építkezésben rongálás, petárdadobálás és -készítés, pénz eltulajdonítása, skinhead bandában garázdaságok,

autófeltörések. Alig tíz esztendőes gyereknél ez bizony tekintélyes lista.

A gyermekvédelmi csoport rendszeres látogatásokat tett a családnál. A család egy kétszobás lakásban lakik. Józsinak van egy három és fél éves öccse.

Első ízben az anya volt otthon a gyerekekkel. Nagyon bizalmatlan volt, szinte sértésnek vette, hogy a családi életükbe valaki beavatkozik. A gyerek viselkedését az átlagostól csak kissé tartotta eltérőnek, a panaszokat túlzottnak érezte.

Másodjára is csak az anya volt otthon, kissé ittas állapotban. Ekkor már ömlött belőle a panasz: férje állandóan távol van, sokat dolgozik, és későn jár haza - gyakran részegen. Pénzt csak napi porciózásban ad haza, így ő képtelen gazdálkodni. Gyermekük közül csak a kicsit szereti, Józsi nem figyel, veréssel, megalázással bünteti. Elmesélte, hogy Józsi alig négy éves lehetett, amikor rossz fát tett a tűzre, s ezért az apa vigyázzállásban maga elé rendelte, és pofozni kezdte. Józsi most is betegesen fél az iskolai beírásuktól, mert otthon durva retorzió várja az apa részéről.

Az anya elismerte, hogy alkohol nélkül nem tudja a napjait elviselni, de a részegség állapotától fél. Munkanélküli segélyét varrással pótolja. A házaspár között napirenden voltak a viták, főként a pénz és Józsi miatt.

Az anya elmesélte, hogy megkéselte a férjét, aki kisebb sérüléseket szenvedett. Később sikerült az apával is találkoznom, aki hosszan mesélt a gyerekkoráról. Kiderült, hogy azt adja vissza Józsinak, amit maga is elszenvedett.

Az apa karácsony előtt egy súlyos információt kapott a munkahelyéről, hogy részlege, ahol hegesztőként dolgozik, hamarosan megszűnik. Az apa - holtrészegen - egy húsvágó bárdal készült kiirtani a családot. Az anya és a gyerekek a szomszédba menekültek, majd a nagyszülőkhöz költöztek néhány napra, jelenleg is ott tartózkodnak.

IV. Zárszó

Onnantól kezdve, hogy világra jövünk és kapcsolatot teremtünk a külvilággal, az emberi viszonyok és kapcsolatok által formálódik saját személyiségünk.

A legfontosabb kapcsolata az embernek, a kapcsolat a családjával. Innen hozza az egyén a legtöbb értéket és személyiségjegyet, ami lehet negatív és pozitív. A család fontossága megkérdőjelezhetetlen.

Egy egyszerű példa: Manapság, mivel rengeteget kell teljesítenünk, dolgozunk a jó megélhetés érdekében, napjaink nagy részében általában munkánkat végezzük, rohanunk, a feladatainkat intézzük. Mivel mindannyian igyekszünk jobb állást kapni, felfelé törekedünk, s ilyenkor számos falba ütközünk, néhány emberrel konfrontálódunk. Egy-egy ilyen nehéz nap után döbbenünk rá, milyen jó is az, ha meleg otthon és szerető családtagok vesznek minket körül. Azonban a családtagjaink is emberből állnak, szintén megvannak a maguk problémái, feladatai, teendői.

Fontosnak tartom, hogy a családban az egyik fő szerepet a kommunikáció kapja. Azért fontos ez mivel rengeteg olyan helyzet adódhat, mikor egy közeli hozzátartozónk elkeseredett, esetleg magányos, ilyen esetben a legfontosabb, hogy az adott személy

érezze az érdeklődést, törődést, a szeretetet. A lehetőségekhez képest igyekezzünk minél több időt tölteni családtagjainkkal. Elég egy közös reggeli, vagy ebéd. Ezek apró dolgok, de fontosságát tekintve, nagy súlya van.

Nincsen olyan család, ahol ne lenne konfliktus. A legfontosabb nem az, hogy elkerüljük ezeket, hanem az, hogy olyan konfliktuskezelő technikákat dolgozzunk ki, melynek segítségével megoldjuk, és még profitálunk is az adott helyzetből. Ezek a technikák tanulhatóak és könnyen elsajátíthatóak. Gyakran előfordul, hogy a szülők azt a hibát követték el, hogy gyermekükben önmagukat szerették volna látni, vagy esetleg a meg nem valósított álmokat teljesíteni az utódjuk által. Ez súlyos személyiségzavarhoz vezethet. A legfontosabb, hogy a szülő arra ösztökélje a gyermekét, hogy minden esetben csak és kizárólag önmagát valósítsa meg.

Felhasznált irodalom:

- *Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, 2003.*
- *Anthony Giddens: Szociológia, Osiris Kiadó, 1995.*
- *Berne, E. (2000) Emberi játszmák. Budapest, Háttér kiadó, (Az 1984–es Gondolat Kiadónál megjelent könyv változatlan utánnomása)*
- *Boreczky Ágnes (2004): A szimbolikus család. Budapest, Gondolat, 148 p.*
- *Eisingerné Balassa Boglárka: Édesen vagy mostohák? Vásárlási döntések a mozaikcsaládokban*
- *Hódi Sándor: A család mai helyzete és problémái*
- *Tóth Olga: Családformák és együttélési minták a mai magyar társadalomban*